

2. Mutlakiyetçilik ve Devlet

Bugün kitapla paralel bir ders yapmak istiyorum. Mutlakiyetçi yönetim [biçimi] hakkında konuşmak istiyorum. Okuduğunuzla paralel bir şey bu. Biraz vurguyla mutlakiyetçi yönetimin gelişiminin önemine açıklık getirmek istiyorum. Şimdi, geçen hafta belirttiğimiz noktalardan bir tanesi şuydu—geçen hafta burada olanlar için söylüyorum—Avrupa tarihini bir arada tutan temalardan bir tanesi modern devletin büyümesi, devletlerin oluşumu süreci. Bu tarihçiler tarafından kullanılan uygunsuz bir ifade veya kavram. Eğer Avrupa'daki devletlerin şimdiki durumuna bakacak olursanız, İngiltere gibi nispeten fazla merkezi olmayan veya Fransa gibi olağanüstü derece merkezi olan örnekleri görürsünüz, ki modern devletin kökenlerini kısmen Avrupa tarihinin on yedinci yüzyılın başlarından on sekizinci yüzyılın ortalarına kadarki bu çarpıcı dönemde görmek gerekir.

Geç Orta Çağ'da bölgesel monarşilerin takviye edilmesi süreci yaşandı. İsim verecek olursak İspanya, İngiltere ve Fransa gibi monarşiler var. Bunlar en güçlü üç tanesi; bunlarda yöneticiler, güç iddiasında bulunanları temizlemek üzere konsolidasyona yöneliyorlar ve hükümlerlerini güçlendiriyorlar. Ama mutlakiyetçi yönetim dönemi esasen on yedinci yüzyılın ortalarında başlıyor, ve özel bir takım sosyal yapılara sahip olan devletlerde kendini gösteriyor. Bu daha sonra geri döneceğimiz bir nokta; özellikle iki çok önemli devletle, dönemin mutlakiyetçi yönetime sahip olmayan büyük güçlerinden ikisi hakkında konuştuğumuzda [bu noktaya döneceğiz]. İngiltere'deki duruma baktığımızda, iç savaş büyük oranda İngiliz monarşisinin kıtada ortaya çıkan mutlakiyetçi yönetimler gibi özellikleri benimsemesini engellemeye çabalarken yaşandı.

Gelecek Çarşamba İngilizler/Britanyalılar hakkında konuşacağım; 1707'ye kadar Britanya diye bir şey yok; öz-kimlik konusu ve nasıl mutlakiyetçi bir devlet olunmadığı sorusunun cevabı İngiliz olmak ve kesinlikle Hollandalı olmak duygusunun ortaya çıkışıyla doğrudan alakalı. Hollanda söz konusu olduğunda alçak gönüllü bir şekilde kendisini Güneş Kralı diye niteleyen megalomanyak XIV. Louis'in Hollandalılara yakın mesafeden dolayı doğrudan tehdit olması gerçeği var. Bunlar zaten okuduklarınızdan çıkıyor; kıta Avrupasının, büyük devletlerin yöneticileri iktidarlarını genişletiyorlar. Bu sürecin iki yönü var. Bir tanesi, kendi halklarından kaynak temin etmek kapasitelerini artırmak; ikincisi ise komşuları pahasına küçük devletleri evlilikler veya büyük rakiplerine karşı savaşmak suretiyle kıştır kıştır yiyerek kendi hanedanlarının topraklarını genişletmeye çalışıyorlar.

Bunun en ilginç örneklerinden biri Otuz Yıl Savaşları, ki bizim dersimizden önce başlayıp bizim dersimizden önce veya dersin başlangıcıyla birlikte sona eriyor. 1618-1648 dönemine kısa bir süre sonra geri geleceğim; diyorlar ki Protestanlar ve Katolikler arasında bir din savaşı olarak başlamışken sonra kendi halkları üstündeki güçlerini pekiştiren ve hanedan topraklarını genişleten iki Katolik güç arasındaki bir hanedan mücadelesi şeklini alıyor; bunlar Avusturya ve Fransa. Bu önemli bir nokta çünkü size ortaya çıkacak olan büyük resmin esasen ne olduğunu söylüyor. Yani mutlakiyetçi yönetimin büyümesinden bahsettiğimizde, Fransa'dan bahsediyoruz, yani Güneş Kralı'ndan; Prusya'dan özellikle kitapta okuyacağınız Büyük Frederick'ten, Rusya'dan, Büyük Petro'dan—ki hakkında bir iki hafta içinde bazı şeyler söyleyeceğim, ne zaman bilmiyorum—Avusturya, daha önce

bahsettım; ve İsveç. İsveç Büyük Petro tarafından mağlup edildikten sonra büyük güçlü konumunu kaybediyor—bu ne zamandı? 1709.

Şimdi, mutlakiyetçi bir hükümdar olmak ne demek? Bu şu demek; esas olarak, gücün aşağıdakilerden, şu yönettiğin hayalindeki korkak sürüngenlerden gelecek her türlü tehditten daha büyük. Bunun da bir dengesi var ki bununla ilgili olarak sonra tartışacağız. Devletin kendisinden onlara bir tehdit gerçekten olamaz. Böylece, onlar da kendi kişisel ve hanedanlık yönetimlerini mutlak hale getiriyorlar; bu da onlara birey olarak liyakata bağlı olarak gerçekleşiyor, bir tür soyut bir şey olan devlete bağlılık olarak değil. Tabi ki, birkaç gün içinde duyacağımız ilginç şeylerden biri aslında Avrupa tarihinde ilk ortaya çıkmış olan İngiliz ulusal kimliğinin —on yedinci yüzyılda ve seçkinler için belki daha da önce—İngiliz İç Savaşı’nda galip gelmiş olan Parlamantonun haklarıyla monarşiye bağlılık arasında böyle bir tür anayasal dengeye sahip olduğu.

Yani, mutlakiyetçi hükümdarlar sadece o tombul ellerini hareket ettirerek kanun yapmak, kanun ilan etmek ve duyurmak konularında; vergiler koyup emirlerini yerine getirecek memurlar atamak konularında hak iddia ediyorlar. Tabiri caizse orta çağ devletlerinin bürokratikleşmesinden söz edilebilir; ama eğer hükümetin bir parçası olarak, devlet oluşum sürecinin bir parçası olarak bürokrasilerin uzun vadeli büyümelerine bakacak olursak, bu sebeple bürokrasilerin büyümesi bahsettiğimiz bütün bu büyük güçlerdeki mutlakiyetçi devletlerin özelliklerinden bir tanesi oluyor. Böylece, yaptıkları şey—birkaç örnek verecek olursak. Mutlakiyetçi hükümdarların istemedikleri şeylerden bir tanesi kendi kişisel otoritelerinin önünde engel çıksın istemezler. Bireysel otoritelerinin önünde ne gibi engeller olabilir? Bir tanesi yerel yönetimlerin ayrıcalıklarıdır. Mesela, Alman liman kentleri Lübeck ve Hamburg’da ve diğer bazı yerlerde Hansa Ligi’ni kurmuşlardı ve Almanya bir türlü merkezileşmemişti. Her türlü devlet vardı. Bazıları bazılarına göre daha güçlüydü. Ama Almanya 1871 yılına kadar birleşemedi.

Eğer İspanya’yı düşünecek olursanız, İspanya’yı otostopla veya bir şekilde gezecek olursanız veya Fransa’nın güneyini, Eurail ile, İspanya’da Avila gibi bir kasabaya gidecek olursanız. Avila, Avrupa’nın surlarla çevrili en muhteşem kasabalarından bir tanesi. Veya Fransa’nın güneyinde Nimes’e gidecek olursanız, insanların sürekli motorsiklet yarıştırdıkları ve bütün gece sizi uyutmadıkları büyük bulvarlar görürsünüz. Artık etraflarında surlar yok; çünkü krallar hepsini yıktırtmış. Böylece, yerel ayrıcalıklara, bu ayrıcalıklara sahip kasabalara ne oluyor? Bunlar güçlü hükümdarlarca aşındırılıp sonra da tamamen ortadan kaldırılıyorlar. Nimes örneğinde—N-İ-M-E-S—ki çoğunluğu Protestan bir kasabaydı—bütün duvarları devirdiler böylece Nimes’li Protestanlar kendilerini fetih peşinde koşan Katolik krala karşı savunmadılar.

Yani, yerel yönetim ayrıcalıkları—surlar kasabaların çevresine farklı sebeplerle inşa edildi. Mesela, veba. Dubrovnik benim Avrupa’da en sevdiğim şehirlerden bir tanesi. Dubrovnik yürüyerek etrafında dolaşabileceğiniz muhteşem surlara sahipti. Oraya gelen seyyahları koydukları bir karantina evi vardı; çünkü surlar vebayı dışarıda tutuyordu. Duvarlar kötülük yapanları yani *malfauteurs*’leri dışarıda tutuyordu. Aynı zamanda hırsızları falan da dışarıda tutuyordu. Kapılar geceleri tamamen kapatılırdı. 1848’de küçük bir İtalyan şehrinde küçük

çaplı bir ayaklanma yaşandı; burada kasaba halkı kelimenin tam anlamıyla kasabanın yöneticisinin içeriye girmesine izin vermediler; İtalya da bir türlü merkezileşemedi. Bu merkezileşemeyen şehir-devletleri geleneği; buraları Rönesansın kalbiydi. İtalya birleşmiyor; olabildiği kadarıyla ancak 1860'larda, 1870'lerde birleşiyor.

Bu krallar ve kraliçeler otoritelerinin önündeki engelleri ortadan kaldırıyorlar. Burgher veya bourgeois (burjuva) kelimelerini düşünün. Burjuva Fransızca bir kelime. Daha ziyade kültürel bir anlamı var; aynı zamanda sınıfsal bir anlamı da var. Bir burjuva veya burgher şehirde yaşayan ve ona karşı uygulanan adaletin bir kısmının yerel olarak alınan kararların bir sonucu olduğunu var sayan birisiydi. Şimdi, büyük güçlü mutlakiyetçi krallar bunu istemiyorlar. Böylece, bütün sürecin bir kısmı bu yerel yönetim ayrıcalıklarının ortadan kaldırılması ve yerel yönetimin memurlarını, uzun hikayenin kısası, kendi atadıklarıyla değiştirmek. Büyük tiplerin her şeyden önce ortadan kaldırmak istedikleri ayrıcalık, vergiden muaf olma hakkını ortadan kaldırıyorlar.

Mutlakiyetçi bir hükümdar olmanın iyi yanlarından birisi o topraklarda yaşama şansına veya şanssızlığına sahip olan insanlara karşı vergiler koyabilmek; bununla ilgili sonra daha fazla konuşacağız. Bütün bunları sonucu olarak, mutlakiyetçi hükümdar, daha önce kralların, kraliçelerin, prenslerin ve piskoposların gücünün sıradan insanların hayatına izinsiz girmesinden daha fazla bir şekilde sıradan insanların hayatına doğrudan tecavüz ediyor. Yani bu hükümdarlar büyük sabit ordular yaratmak konusunda, buna sonra yeniden geleceğiz, baskıcı bir yeteneğe sahipler. Bu ordular gidecekleri yere hemen varmıyorlar, uzaktan emir alıp trenle veya helikopterler de gelmiyorlar; ama sorun olduğunda bir şekilde oraya gidiyorlar. Oraya gidip kralın arzusunu yerine getiriyorlar. Büyük orduların nasıl oluştuğu konusunda istatistiklerin gerçekten çok enteresan olduğunu göreceğiz.

Bulunacağım iddia—tekrar Rabb'a dayanarak—bu iddiayı yapan sadece o değil ama pek çok kişiden daha adamakıllı yapan odur—mutlakiyetçilik büyük bir kargaşa döneminden sonra kamu düzenini ve baskıcı devlet otoritesini yeniden sağlamak için yapılmış bir girişim olarak görülebilir. İngiliz İç Savaşı ve Otuz Yıl Savaşı—ki bu savaşlarda Avrupa'nın bazı bölgelerinde nüfusun dörtte biri ortadan kayboldu, öldürüldü veya maalesef size kısa bir süre sonra göstereceğim şekillerde katledildi. Dahası, bu ülkelerin hepsinde kökenleri Orta Çağa kadar uzanan asiller, krala karşı savundukları birtakım ayrıcalıklara sahipti ve diyorlardı ki: “Mutlakiyetçi projede sizin yani büyükbaşların ve ordularınızın sağlayacağı koruma karşılığında küçük birer ortak olabiliriz; böylece bizim mütevazî evlerimizin yolunda kimlerin gelip gittiğini görmek için uyanık kalmamıza gerek kalmaz. Gelip fakirlerin hakları savunan köylüler mü bunlar?” Bu dönem bütün ülkelerde halk isyanlarının görüldüğü bir dönem.

Bütün isyanları veya Rusya'da sahte çarların peşine takılıp katledilen bütün insanları düşünün. Asiller diyor ki “Tamam. Bize vereceğiniz koruma karşılığında üzerimizdeki yüce otoritenizi tanıyoruz; bunun karşılığında da mutlakiyetçi yönetiminde küçük ortaklar olmaya razıyız.” Özel ordular kayboluyor. Devletin orduları, bir süre sonra göreceğiniz gibi, büyüyor; ve dahası “sen büyük adam bizim kendi ayrıcalıklarımızı savunacaksın. Asiller olarak bizim ayrıcalıklarımızı tanıyacaksın.” Bu bir alış-veriş. Ama mutlakiyetçi devletlerde kimin yönetip kimin yönetime yardımcı olduğu konusunda bir tereddüt yok. Yani, mutlakiyetçi devletlerde

büyük asil aileler çocuklarını orduda veya donanmada kumandan olmaları için göndermekten çok memnunlar. Bunlar orada hiçbir şey yapmazlar; veya Talleyrand gibi büyük piskopos olurlar; yani anlayacağınız büyük başın—kralın veya kraliçenin—kendi üstlerinde mutlak otorite sahibi olmasını karşılığında devletten yararlanıyorlar.

Şimdi, tabii ki XIV. Louis'in okuyabileceğiniz klasikleşmiş hikayesi var. XIV. Louis henüz küçük bir çocukken, 12 veya 13 yaşlarındayken Paris'te yaşıyordu. Seine Nehri kıyısındaki 1871'de Komün sırasında yakılan Tuileries Sarayı'nda yaşıyordu. Fronde, F-R-O-N-D-E, denilen büyük bir isyan başgösterdi. Fronde Paris sokaklarında haylaz çocukların Paris'in çamurlu sokaklarından atlı arabalarıyla geçen süslü giyimlilere taş parçaları atmak için kullandıkları bir tür sapanın adı. Kraliyet otoritesine karşı asilce bir başkaldırı; Orta Fransa'da Auvergne'de toprak sahiplerine karşı başkaldırıp “Canınız cehenneme; size artık bir şey ödemeyeceğiz” diyorlar. Bir çocukken, Kraliyet Sarayı'nın dışında kalabalığın bağırduğunu duyuyor. Bu onun ödünü patlatıyor. Bir noktada onun odasına kadar giriyorlar; o daha küçük bir çocuk. Kralın otoritesi bu isyancıları, *frondeurs*—bunun hiç bir şeyini hatırlamak zorunda değilsiniz, F-R-O-N-D-E, bu öyle güzel bir kokteyl sohbeti veya her neyse, mağlup ettiğinde, onlara bir şeyler bahşediyor; o zaman büyük bir adam olmuş, onlar geliyorlar ve önünde diz çöküyorlar, koruma sağlaması ve asiller, ünvanlı asiller olarak ayrıcalıklarını tanınması karşılığında ona bağlılık yemini ediyorlar.

Bu gerçekten mutlakiyetçi yönetim açısından dönüm noktası bir gelişme. XIV. Louis ne yapıyor? Gidip Versay'ı inşa ettiriyor. Zannediyorum Paris'e [yılıda] sadece üç kez dönüyor. Paris'i sevmiyor. Versay, sadece 18 kilometre uzaklıkta. Mil olarak 11-12 mil uzaklıkta. Paris'teki kadınlar Ekim'de, pek çoğu kralı Paris'e geri getirmek için yürüyüşe katılıyorlar. Ondandan sonra, kendisi tam anlamıyla, biraz komik bir ifade olacak ama tost, Fransız tostu, bu olduğunda. Büyük asil temalı parkı inşa ettiriyor Versay'da. Şatoların en ilginç değil kesinlikle. En ilginç, Paris'in güney-doğusundaki Vaux-le-Vicomte. Büyük yayılmış her yerde bahçelerin olduğu bir park. On bin asil yaşadı orada. Ne sıkıcı! Ama esas nokta, seyrediliyor olmaları; kendileri seyretmiyorlar; birbirlerinin karılarını ve metreslerini ortalıkta kovalıyorlar, büyük içki sofralarında yiyorlar.

Şato öyle büyük ki; hava çok soğuk olduğunda, tuvalete gitmeye çalıştıklarında gidemiyorlar ve bazılarının gördüğü o uzun koridorlarda işiyorlar. Şarap mutfaktan büyük yemek salonuna getirilene kadar, bu üzücü bir durum, buz gibi oluyordu. Ama orada seyredebileceği 10,000 adam ve kadın vardı. Birbirlerine karşı komplolar kurup, birbirlerinin karılarına ve metreslerine asılabilirler. Umurunda bile olmazdı. Paris'e senede sadece üç kez giderdi. Daima, kendi şahsi gücünü kendi halkına karşı genişletiyor; Alsace ve Lorraine'nin bir kısmını fethedip bu kaçınılmaz doğal sınırlara doğru gidiyor. Napolyon doğal sınırın Pasifik Okyanusu olduğunu düşünüyordu. Bu başka bir hikaye.

Yani, özet olarak, mutlakiyetçilik böyle bir şeydi. Ama şimdi iki şeyi söylememe izin verin; bunu dedikten sonra. Doktrinler vardı. Bununla ilgili olarak okuyabilirsiniz; bu açık. Önceden hukuk bilginleriyle ortaya çıkmış mutlakiyetçilik doktrinleri vardı. Bu ulaşılabilir bir şeydi. Bir kralın veya kraliçenin mutlakiyetçi güçler sahibi olabileceğine dair teorik kavramsal bir çerçeve vardı. Mutlakiyetçi yönetimle ilgili bu teorinin gelişmesi bile, İspanya, Fransa ve

sonra Rusya'daki bölgesel devletlerin ortaya çıkışına karşılık olarak gerçekleşti. Fransa güzel bir örnek. Bu noktada bu dersin başladığı tarihten önce nalları diken birisinden alıntı yapacağım; Jean Bodin, B-O-D-I-N. Diyor ki; "Dünya üstündeki hiçbir şey majesteleri kralların ve egemen prenslerin olduğu kadar Tanrıya yakın olmadığını görerek," diye yazıyor Cumhuriyetin Altı Kitabı'nda, "egemen majestelerinin ve mutlakiyetçi gücün temel noktası, esas olarak yasalar çıkarıp, bu yasaları rızaları gerekmeksizin insanların üzerine dikte etmekte yatmaktadır."

Böylece, mutlakiyetçi hükümdarlarda –dinle bağlantısı hakkında kitapta okuyabilirsiniz—, her zaman sıradan köylüleri, sıradan insanları sömürüp başka toprakları fethederek tanrının arzusunu yerine getiriyor olma duygusu var. Ama teorik bir çerçeve var—sonradan Fransız krallarının ve diğerlerinin hızına yetişen—yönetici, bir baba olmalı, koruyucu bir tip. Daha önce başka bir çerçevede söylediğim gibi, 1890'larda kaç tane Rus köylüsü "Aman tanrım, eğer çar aç olduğumuzu bir bilse, memurlarına ne kadar kızardı?" diye düşünerek öldü. Aslında kaç milyon kişinin öldüğü umurunda bile değildi. Ama bu bir kanaatti; "büyük adam seni korumak için hep var ve onun şan ve şerefi senin şan şerefindir." Bu kavramsal çerçevenin yanında—ki bunu oluşturan İngiliz İç Savaşı'nı yaşamış ve haklar meselesine müdahale edilmemesi gerektiğini düşünen İngiltere'de Thomas Hobbes'dan başka birisi değil—bir çeşit büyük güçlü bir krala ihtiyaç var—bütün bunların içinde mevcut bir anlam var. Fransız Devrimi'ni anlamaya çalışmak için bu oldukça önemli olacak; mutlakiyetçilik ile despotçuluk aynı şey değil. Ve bu hem kavramsal ve teorik olarak böyle; eğer kral geçmişin ağırlığına karşı gelmek konusunda çok aşırıya kaçacak olursa, bu fikrin içinde mevcut olan şey, bunu yapmasına bir engel yok.

Tabi ki; XIV. Louis'in 1793 yılının 21 Ocak günü giyotinin düşüşünü beklerken saçlarının kesilmesi sırasında aklından neler geçirdiğini hayal edebilirsiniz. Kabarelerde ve Paris'in barlarında—1789'da bunlardan bir sürü var—sıradan insanlar Üçüncü Sınıf'ın şerefine kadeh kaldırıp, despotizm hakkında konuşuyor ve etraflarında despotik tavrı yansıtan örnekler bulmaya çalışıyor. Bahsettiğimiz çizginin açıkça geçilmiş olması 1789 yılında bu ülkede cumhuriyet isteyen insanların sayısını on kişiyi geçmemesini açıklıyor. Kralızsız bir hayat hayal etmek mümkün değildi. Düşünebiliyor musunuz? Bu da işin bir başka boyutu.

Şimdi, [mutlakiyeçiliğin] özellikleri üstüne konuşalım; biraz hızlı olmamız lazım. Mutlakiyetçi yönetimin nitelikleri üstüne konuşalım. Bu ülkelerin pek çoğunda meclisler, parlamentolar, ve diğer türlü temsiliyet organları var. Ama, kralın bunları toplaması gerekmiyordu. Fransa örneğine dönecek olursak, hazır XIV. Louis hakkında bu kadar konuşuyoruz, orada Genel Meclis (Estates General) toplanıyor ve bu meclis IV. Henry'nin 1610 veya 1612'de suikast sonucu öldürülmesinden sonra bütün eyaletleri temsil ediyor. [IV. Henry] gayet rahat bir şekilde, Paris'in göbeğinde bindiği atlı arabanın yolu kesilerek ve trafik kargaşası içinde bıçaklanarak öldürülüyor; kızgın bir keşiş büyük bir bıçağı ona saplıyor. Sonra, Genel Meclis'i topluyorlar; ama kral 1789'a kadar bir daha bunu yapmıyor. Yani, meclisler, parlamentolar falan var ama mutlakiyetçi yönetimin özelliklerinden bir tanesi, bu organları toplamak zorunda değilsin, kral büyük patron.

Şimdi, İngiltere'deki duruma baktığımızda, İngiliz İç Savaşı'nın sebeplerinden bir tanesi kralların yeterince önem vermeyi ve parlamentonun haklarını tanımayı reddetmesi; İngilizlerin hayalinde, İngilizlerin toplu hafızasında parlamentonun başlangıcı benim doğum günüm olan 15 Haziran, yıl 1215, ben henüz o tarihte doğmamıştım. Yani özgür doğmuş İngiliz insanı fikri o günlerde parlamentonun haklarına saygı gösterilmesiyle aynı anlama geliyordu. Kralların, Katolikliği geri getirecekleri gibi bir hava ortaya çıkınca—en azından gına getirecek kadar çok melek çocuk ve aşk tanrıçası resimleriyle Windsor ve Londra'da ve başka yerlerde Barok İtalyan sanatı örnekleri çoğalınca—devrim ortaya çıktı.

Yani, mutlakiyetçi yöneticiler gerçekten bu meclislere fazla önem vermek zorunda değillerdi. Bunun en iyi örneği, öyle hemen aklıma gelen, bunun için biraz beklemem gerekir ama, Rusların Çarı, Büyük Petro, oğlunu döverek öldürüp öldürmediğini bilmiyoruz ama işkence yapılmasını emrettiğini biliyoruz. Büyük Petro, insanların küçük cüsseli olduğu bir dönemde bugünkü büyük cüsseli basketbolculara benzer cüsseye sahip birisiydi. Sarhoşlar meclisi denen bir şey vardı; parlamentodaki olanı bitene benzer bir şekilde taklit oturumlar düzenlenirdi; bu taklit oturumlarda kafadarlar gelip sarhoş olana kadar içerlerdi sonra da gerçek bir parlamentodaymış gibi çıkıp konuşmalar falan yaparlardı. Ama aslında, Büyük Petro kimi isterse onu dinler, istemediğini de dinlemezdi. Bazen de zorunda hissettiği, başka seçeneği olmadığını düşündüğünde insanları öldürtürdü; çünkü otoritesine karşı herhangi bir tehdit görmeye tahammülü yoktu. Bu, arkadaşlarım, söylemeye çalıştığım şeyin bir parçası.

Halihazırda size asillerin mutlakiyetçi rejimde nasıl birer küçük ortak hâle geldiklerinden bahsettim. Bu aslında kötü bir ifade değil; mutlakiyetçilikte küçük ortaklar. Neler oluyor? Bunu nasıl olduğunu ve ne fark yarattığını ölçmek için iki yol, daha önce söylediğim şeye geri dönecek olursak, büyük devlet yapılarının bürokrasilere ihtiyaç duyduğunun farkına varmak. Yani kralın temsilcileri kralın adına dolaşıyorlar. Adalet sağlıyorlar, veya adaletsizlik, ordular gönderiyorlar, vergiler topluyorlar, falan. İtalya'nın Rönesans dönemindeki şehir-devletlerinin göreceli olarak etkin idari yapıları vardı, bu kesin. Fakat bu konuştuklarımız hızlı bir şekilde büyüyen kraliyet bürokrasileri.

Her ne kadar merkezi olmayan İngiltere, bürokrasisini genişletiyor ve kanalın karşısındaki Fransa'dan daha etkin bir şekilde vergi topluyorsa da, devletin oluşum süreci Fransa'da daha fazla memur gerektiriyor. Yani, vergilerin toplanması birilerine ihale ediliyor. Onlar da çalabildikleri kadarını çalıp ceplerine atıyorlar.

Veya para kazanmak için asalet ünvanlarını satıyorlar. Bu Fransız krallarının başını belaya sokuyor. Veya tekel haklarını satıyorlar. Büyük Petro, zarlara ilgili bir tekel yaratmıştı; çünkü halk acayip kumar oynuyordu. Asiller sürekli kumar oynuyorlardı. Serfler yani gerçek insanlar üstüne kumar oynayabilirdiniz. Kötü zar attığınızda serfleri kaybedebilirdiniz. Rusya böyle bir yerdi. Zar tekelini satıyor. Tuz tekelini satıyor. Tuz büyük bir ticari maldı, bunun bariz sebebi de etin depolanması sırasında kullanılmasıydı. Bu tekel farklı yerlerde satılıyor. Böylece bu memurları, asiller, bu tip memurları işe alıyorlar; gerçekten büyük avantajlar elde ediyorlar, bu ünvanları alıyorlar ve kralı temsil ediyorlar. Onlar Fransızların değişiyiyle “intendants” yani valiler. Bu yolla memurların sayısı hızlı bir şekilde artıyor. Sonra savaş var. Güçlü orduların büyümesi kadar hiçbir şey mutlakiyetçi rejimin büyümesinin delili olamaz.

Avrupa’da seyahat ediyorsanız, bunu yapacak kadar şanslıysanız, büyük surlarla çevrili kasabaları göreceksiniz. Yine Fransa’ya dönecek olursak, bunlar Vauban, V-A-U-B-A-N, isimli gayet parlak askeri bir mühendisin işi. Perpignan, Lille veya Montmédy gibi bir yere gidecek olursanız, bunlar her yerde. Bunlar esasen savunma ağırlıklı savaş çağında, kale tipi savunma örnekleri sayılabilir. Eğer büyük eski bir kaleniz varsa, karşınıza çıkacak ödle, sürüngen düşmanlarınıza karşı kullanmayı umacağınız bir sürü topunuz olacak; top kullanmayı deneyecek insana sahip olmanız gerekiyor. Bu kalelerde yaşayacak insan olması gerekiyor. Yani Avusturya ve Fransa arasında hanedan savaşları gibi büyükçaplı savaşlar için büyük ordulara gereksinim var; bunlar 1756’da müttefiklerini değiştirdiler falan filan. Bununla ilgili olarak kitapta ilgili kısmı okuyabilirsiniz. Buradaki esas hikâye, büyük ama çok büyük askeri birlikler.

On altıncı yüzyılda, Kıta Güçlerinin barış döneminde sahip oldukları orduların büyüklüğü 10,000 ile 20,000 arasında askerden ibaretti; küçük, çok küçük. 1690lara geldiğinde 150,000 asker. Fransız ordusu, 1690larda 180,000 askerden oluşuyordu. Bu rakam Michigan futbol stadyumunun iki katı. Askerlerle tıklım tıklım dolu bir stadyum hayal edebiliyor musunuz? Ne sıkıcı! Her neyse, bu rakam 350,000’e çıktı; Avrupa’nın en büyük ordusu. Kitabın yeni baskısında Avrupa ordularının büyüklüğüyle ilgili bir tablo var. Habsburg ordusu 1690’da 50,000; 1756’da 200,000. Aynı zamanda bütün farklı o uluslardan dolayı çok dilli bir ordu. Prusya, Junkerlarla bilinir; bunlar orduda subay olan asiller, düellodan kaynaklı yara izleri falan var; Bismarck’ın, birleşik Almanya’sında bunlardan çok olacak, 1690’da sadece 30,000 kişiler; Yedi Yıl Savaşları sırasında 195,000, 1789’da 190,000, 1812’de, Napolyon’a karşı savaşırken 270,000. Bu durum Brandeburg ve şimdi batı Polonya’da olan Pomeranya’nın ötesine neredeyse hiç geçmeyen bir devlet için böyle; birleşik Almanya’nın içinde hâlâ Prusya olarak kalıyor.

İsveç bile, Poltava Savaşı sırasında 100,000 kişilik bir orduya sahip. Neyse unutun bunu. Neyse neyse unutmayın ama ilgili kısmı okuyun. 1709’da İsveç Rusya’ya mağlup oluyor. İsveç ordusu 110,000 kişiydi. Bu müthiş fazla. Bu olan şeylerden bir tanesi. Modern devletin eylemdeki hali, mutlakiyetçi devletin eylemdeki hali, ordu oluyor. Barış zamanında bile, askeri harcamalar herhangi bir Avrupa devletinin bütçesinin neredeyse yarısını oluşturuyor; savaş zamanında yüzde sekseni. Bunun dedikten sonra, izin verirsiniz, hoppa, açalım bakalım şu bebeği. Açıldı mı? Niye açılmadı? Neyse, bunu aşağı indirmem gerekiyor. Hah şöyle. Bunlar bahsettiğim ana noktayı açıklıyor. O da şu: Niçin asiller ve diğer halk bütün bu olanlara rıza gösteriyor? Eğer sömürülüyorlarsa, önlerine çıkacak olurlarsa onları üzüm gibi ezecek büyük orduları var. İleri sürülecek iddialardan bir tanesi, erken dönemlerde her şey o kadar kötü ve kontrol dışındaydı ki, devletin güçlendirilmesini insanlar faydalı bir şey gibi görmeye başladılar.

Hobbes abartıyor. Hobbes bu tür bir diktatörlüğün insanların doğal halde birbirlerini yemelerini engelleyeceğine inanıyor. Yine, İngiltere’de seçkinler korkuyorlardı. Çünkü bütün bu Ranter grupları ve Levelerler ve mülkü olmayan herkesin oy verme hakkı olması gerektiğine ve kadın haklarına inanan insanlar vardı. Bu oldukça ürkütücü bir durum. Yani, Hobbes gibi insanlar “gerçekten güçlü bir devlete ihtiyacımız var” diye düşünüyorlardı. Ama bu İngiliz İç Savaşı’nın sonucu değil. Başka yerlerde bu nasıl işledi? Theodore Rabb’ın

iddiasına göre esasen on yedinci yüzyılın ortalarında orta Avrupa'yı paramparça eden bu korkunç din savaşlarının, insanları güçlü liderlerin sağlayacağı türden bir güvenlik arayışına sevk ettiği. Protestanlar ile Katolikler arasında bir savaş olarak başlayan—Prag'da birinin pencereden atılmasıyla başlayan bir savaş—pencereden atılmak da ilginç bir kelime—olay, Orta Avrupa'nın halklarını katleden paralı askerlerin yaptığı bir savaşa dönüştü. Protestan, Katolik veya her neyse. Kimi buldularsa öldürdüler. Bu, Avrupa'nın büyük bir kısmında seçkinleri dehşete düşürdü; Fronde'nin Fransa'daki seçkinleri korkutmasına eşdeğer bir şeydi bu.

Rabb'in ileri sürdüğü iddialardan bir tanesi, hakkında fazla bir şey bilmediğim için daha güçlüsünü benim yapmam mümkün değil; bilimsel devrimler. Bildiğim, sizin kitapta okuyacaklarınıza sınırlı. Bütün bu hikayeyi bir araya getirmek yeterince güçtü zaten. Ancak Descartes gibi birinde görebileceğiniz bir şüphecilik hissi var; o da sonunda en temel olan şeylere dönüp “düşünüyorum o halde varım” diyor. İşte buradayım. Oradan başlayıp bir bilim metodolojisine doğru gidiyorlar; olanı biteni daha akılcı bir şekilde inceleyip, Avrupa'da toplu katliam felaketlerine yol açmış gibi gözükürüne inanç gibi şeyleri ortadan kaldırmaya çalışacak bir metodoloji. Bunun olduğuna dair göstergeler her yerde var. “Düşünüyorum,öyleyse varım.”

Daha önce açıkladığım gibi, mutlakiyetçi devletin büyümesinden bile daha öncesinde mutlakiyetçiliğin bu tür teorik savunmalarına doğru bir geriye dönüş var. Mutlakiyetçilik çok basit bir şekilde bu kargaşadan ortaya çıkmadı. Daha önce öne sürdüğüm gibi, ki bu iddiada ısrar ediyorum, bölgesel hükümdarların güçlenmesi, İngiltere örneğinde olduğu gibi genişleyen ve daha resmi bir devlet yapısına alt yapı hazırlamıştı. Bu kesin. Sadece bütün her şey böyle başlamıyor. XIII. Louis, sayı olarak XIV. Louis'den önce geliyor. XIII. Louis, Fransız devletinin kurumlarının dayatmacı rotasının genişlemesini sağladı. Fakat bütün bunlara baktığınızda, merkezi hükümet otoritesinin büyümesi ve bürokrasilerin büyümesi sırasında siyasi çalkantılara tepki olarak ne tür bir kargaşanın ortaya çıktığını görebilirsiniz. Bunu sadece İsveç'de, Avusturya, Rusya, Fransa'da görmüyorsunuz. Orta-büyükölçekte bir devlet olan Almanya'daki Württemberg gibi küçük devletlerde bile böyle. Orada bile aynı şeyi en azından devletin büyüklüğü babında alçak ve küçük düzeyde de olsa görüyorsunuz; burada insanlar Württemberg hükümdarının—ki kendisi XIV. Louis veya Büyük Petro ile asla karıştırılmamalı—sağlayacağı koruma karşılığında özel haklarından vazgeçip, ayrıcalıklarından tavizler vermeye istekli görünüyor.

Yani, bu bir şekilde Avrupa çapında bir olay haline geliyor. Bunu aynı zamanda İngiltere'deki “Şanlı Devrim”e uygulayabilirsiniz. Halk, kontrolü yeniden sağlayacak bir kralın geri gelmesinden memnun. İngiltere örneğinde, İngiltere'yi tekrar bir Katolik devlete çevirmek konusunda tehdit oluşturmayacak bir kralın geri gelmesinden halk çok mutlu. Yani bu, İngiltere gibi anayasal monarşiye sahip bir ülke için bile ileri sürebileceğiniz türden bir iddia. Burada ne demek istediğime dair birkaç örnek vereyim. Bunlar karşılaşmış olabileceğiniz ressamlar. Bunları hiç duyup duymadığımız, haklarında bir daha düşünüp düşünmeyeceğiniz hiç önemli değil, ama Titian. Bu ünlü Titian. Bu onun V. Charles'ı 1648'de Almanya'da bir savaşta resmettiği tablo. Bu savaşın oldukça dramatik bir temsili. Bu Clint Eastwood'un İyi,

Kötü, ve Çirkin’i gibi. Bu adam, zırhlar içinde; hareket etmeye hazır. Resme bakanın bakış açısından özenilecek birisi.

Ama aynı zamanda, bu bir parça daha erken, bu tablo, sağol Dan, Yaşlı Bruegel’in bir tablosu. İlki “Ölümün Zaferi”, bunda gerçek savaşta neler olduğunu görüyorsunuz, insanlar katlediliyor, komutanlar güvenli bir mesafeden olanı seyrediyor. Burada yine, masumların katledilmesi, sırf orada oldukları için öldürülen köylüler. “Ölümün Zaferi”, matematikçi Pascal’ın Rabb tarafından alıntılanan diyalogu. “Kendi çıkarın için beni niçin öldürüyorsunuz? Ben silahsızım.” “Niçin mi? Suyun öteki yakasında yaşamıyorsun da ondan dostum. Bu tarafta yaşasaydın, benim katil olmam gerekiyordu. Ama diğer tarafta yaşadığın için, ben bir kahramanım ve seni öldürmem doğru bir şey.” İsveçliler harekete geçtiklerinde, Gustavus Adolphus şu büyük İsveç ordusunu aşağı getiriyor ve bir sürü zarar veriyor, insanlar perişan oluyor. Bu da Reubens’in “Savaşın Dehşeti” tablosu. Uluslararası hukukla ilgili olarak bile bir şeyler yazmak konusunda ilk girişimin bu zamanda olması bir tesadüf değil. Ama bu dersin kapsadığı dönemden önce; ama neden olmasın?

Hugo Grotius, “Savaş ve Barış’ın Hukuku” kitabını kaleme alıyor. 1625’de onu yayınlıyor. Amacı bunun gibi şeyleri sona erdirmek, hukuki bir çerçeve yaratmaya çalışmak; bu çerçevede devletler birbirlerini boğazlamadan farklılıklarını çözüme kavuşturabilsinler diye. İşte böyle. Savaş ve barış derken, savaş arka plana doğru gerilemeye başlıyor. Size bir örnek daha vereyim. Bu da meşhur İspanyol ressam. Merak etmeyin. Velazquez; sanıyorum 1610’da öldü. Bu da Mars’ın portresi. Mars, savaş tanrısı. Şimdi, Titian’ın çizdiği Charles portresinden bunun farkı nedir? Burada adam, henüz antremana hazır olmayan iri cüsseli bir Amerikan Futbol Ligi oyuncusu gibi duruyor. Gerçek bir insan. Hayran olunacak bir yanı yok. Onun haklı savaşı öldürmekten artık iyice bıkmış insanlar tarafından saygı duyulmuyor. Mars da şöyle insan gibi sarkık bir vücuda sahip; pek sevimli değil ama bu da savaşın bir başka tasviri. İnsanlar bu lanet şeyden iyice bıkmışlar. Adam sıkıcı. Adam kaba saba ve fazlasıyla insani.

Şimdi, insanların böyle bir şey yapmalarının sebeplerden biri—benim gibi biri için veya belki de çoğunuz için haklarımızdan vaz geçip onları mutlakiyetçi bir yönetime devretmeyi hayal etmek düşünülebilir bir şey değil—şu anda böyle bir durumdaymışız gibi gözükse de, kendi ülkemizde bile bu son zamanlarda fazlasıyla gerçekleşmiş de olsa. Bunlar sadece insanların artık geçmişte bırakmaya çalıştıkları Otuz Yıl Savaşları’na dair bazı resimler. Bu Jacques Callot isimli bir Fransız ressam, çizimci, litograf. Bunlar da Otuz Yıl Savaşları sırasında insanların nasıl öldüklerine dair pek çok örnek. Bu “İnfaz”. Bunlar için resmi bir başlığa da ihtiyaç yok. Bunlar ortalıkta dolaşıyor. Seyyar satıcıların büyük deri çantaları var ve bunlarla Avrupa’nın her tarafını dolaşıyorlar, ve broşlar, Aziz Meryem’in tasvirleri, azizlerin hikayeleri ve benzeri şeyleri satıyorlar; Joan of Arc ve Robin Hood, İngiltere’de bu sayede toplumsal hafızanın bir parçası oluyorlar. Bu tür resimler, savaşın dehşetininin [görsel olarak] duyulmasını sağlıyor; nitekim ressam bütün bu resimlere savaşın felaket ve dehşeti ismini vermiş.

Burada dikilip infazı seyreden insanlar. Bu da Protestan olduğunu veya Katolik olduğunu veya her neyse itiraf etmediği için yani sadece var olduğu için direğe bağlanıp işkence edilen birisi. Size sonra anlatacağım; Fransa’nın güneyinde bizim yaşadığımız yere yakın, ki burası

II. Dünya Savaşı sırasında Almanlara karşı ciddi bir direnişin olduğu yer, burada gösterdikleri müthiş direnişle bilinen bazı Protestan köyler vardı. Pek çok Katolik de direniş gösterdi. Fakat buradaki bildiğim köylerin bazıları hakkında ilginç şeylerden bir tanesi, din savaşlarından sonra Katolik kralın yaptığı fetihin simgesi olarak konulan büyük “misyoner haçları”dır. Kollektif hafıza öyle bir şey ki, insanlar üç asır sonra II. Dünya Savaşı sırasında [işbirlikçi] Vichy rejimini—en azından bir hiyerarşi olarak—Katolik Kilisesi’yle özdeşleştirmeyi hatırlayabiliyorlar. Bu ilginç, çok enteresan bir konu.

Ama, neyse, bu gariban adamcağız orada pek de iyi durumda değil ve durumu bir tür temaşaya dönüşüyor. Bunlar yolun kenarında ölüme terk edilmiş askerler. Bu can çekişen adamcağızların cana yakın bir bakışı—bunun ismi böyle. Bu da posta arabasına yapılan bir saldırı. Buradaki ana nokta senin kim olduğunun hiç bir öneminin olmaması. Eğer yanlış zamanda yanlış yerdeysen tarih oldun demektir. Bu kadar. Öldürölmek için yeni yollar var. Kesinlikle Avrupa’da, Ermenilere karşı girişilen katliamlara değin, Napolyon’un gerçekleştirdiğı mezalimler, Napolyon ordularının Filistin’de ve İtalya’nın güneyinde ve İspanya’daki mezalimleri bunun örnekleri. Ama gerçekten I. Dünya Savaşı dahil bunun gibisi yoktu. I. Dünya Savaşı’nı başlarında bazı katliamlar oldu; ama II. Dünya Savaşı’na kadar hatta Bosna’ya değin bunun gibi bir şey bir daha olmadı. Buradaki ana nokta pek çok insanın “bu adamın birilerini gönderip vergilerimi almasından hoşlanmıyorum ama bazı çapulcular tarafından da öldürölmek istemiyorum. Hepsini asın hepsini bütün hepsini yükseğe asın” diye düşünmesi. Bunlar insanları öldürmek için kullanılan gerçek yöntemler; işkence direğı, katliamlar ve benzeri şeyler.

Sırada bir manastır, bir kilise var. Bu Katolik kilisesi. Yukarıdan bakıp söyleyebilirsin. Yani, belki bunlar Protestan paralı askerler. Fark etmezdi; çünkü Protestan orduların Katolik paralı askerleri, Katolik orduların Protestan paralı askerleri vardı. Herkesin Dalmaçya kıyılarından gelen Dalmaçyalıları ve İsviçreli askerleri vardı. İsviçre’nin hiç de zengin olmadığı zamanları hatırlamak lazım. İsviçreliler, bu ordularda savaşan iyi ve ünlü askerlerdi. Bir de İsveçli, “İsveç Kokteyli” denen insanların boğazına kadar gübre doldurmak suretiyle boğarak öldürme yöntemi vardı. Bu iğrenç bir dönemdi. Hobbes’un “berbat, kısa ve hayvani”—veya dördüncüsü her neyse—dediğı şey bu olsa gerek. Hatırlamıyorum ama Otuz Yıl Savaşları sırasında hayat böyle bir şeydi işte.

Şimdi, bütün bunlardanı tekrar edecek olursak, Otuz Yıl Savaşları’nın tek başına mutlakiyetçi rejime yol açtığını iddia etmiyoruz; devlet yapılarının büyümesi ilk başlarda ve bölgesel monarşilerin güçlenmesiyle birlikte geç ortaçağda görölebiliyor. Halihazırda Kraliyet iradesini temsil eden bürokratlar vardı. Ordular vardı. Pek çok şey vardı ama özellikle iki şey; bürokrasiler ve güçlü sabit ordular, modern devletlerin temel özelliğıydi. Mutlakiyetçi rejim biçiminin niçin ortaya çıktığı zamanda ortaya çıktığını açıklamaya çalışmak için sadece devletlerin belli bir takım kurumlarına bakmak yetmez; bu sürecin geneline ve yarattığı katıksız dehşete de bakmak lazım.

Çocuk kral, XIV. Louis, odasının dışında bağırın kalabalığı işitiyor. Versay’a gidiyor ve asiller için Euro Disney’e benzer asilleri gözünün önünde tutabileceğı şu asil temalı parkı kurduruyor. Bunlar mutlakiyetçi rejimin küçük ortakları olmayı kabul ediyor; sadece onlar

değil. On sekizinci yüzyılın büyük güç mücadeleleri, ondan önce gerçekleşen sivilin kan davalarından çok farklıydı. Profesyonel türden ordular falan vardı. Bunlar sonraki derslerimizin konuları. Çarşamba günü, mutlakiyetçiliğe istisna teşkil eden durumlara bakacağız; Hollandalılar ve İngilizlerin onları farklı siyasi sonuçlara götüren ne gibi ortak yanları vardı? Pek çoğunuzun yaşadığı bu ülkenin ortaya çıkışı için bu konu çok önemli. Görüşürüz.